

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ У СФЕРІ ПРОФІЛАКТИКИ СЛУЖБОВИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

КОРНЄВ Олексій Васильович - здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії Національного наукового центру «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса» Міністерство юстиції України

<https://orcid.org/0009-0002-3170-7618>

УДК 342.9

DOI 10.32782/NP.2021.4.33

У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, узагальнено позитивний зарубіжний досвід провідних держав Європи у сфері профілактики службових правопорушень в професійній діяльності працівників судово-експертних установ. Опрацьовано можливості використання відповідного досвіду в рамках удосконалення українського законодавства у відповідній сфері.

Ключові слова: зарубіжний досвід, вдосконалення, судово-експертні установи, службові правопорушення.

Постановка проблеми

Вдосконалення адміністративно-правового забезпечення профілактики службових правопорушень у сфері професійної діяльності працівників судово-експертних установ України – це комплексний процес, який передбачає перегляд багатьох засад та аспектів зазначеної профілактики із залученням низки інструментів та джерел, що можуть бути корисними для забезпечення належного здійснення цього процесу. Одним із таких важливих і, без сумніву, корисних джерел отримання відомостей про загальні та специфічні особливості досліджуваної профілактики, перспективи, переваги та можливі негативні наслідки реалізації тих чи інших її форм і методів, є досвід. Оскільки в Україні такого досвіду не так багато, доречним буде вдатися до вивчення відповідного зарубіжного досвіду, з метою виокремлення його позитивних і доцільних для використання в українських реаліях зразків.

Стан дослідження проблеми

Окремі проблемні питання, пов'язані із службовою діяльністю працівників судово-експертних установ України у своїх наукових працях розглядали: А.П. Гель, В.П. Грохольський, О.М. Дуфенюк, О.А. Курп'євич, Л.В. Омельчук, О.Ю. Паладійчук, В.В. Федчишина, В.С. Шестак та багато інших. Втім, незважаючи на чималу кількість наукових здобутків, у зазначеній сфері залишається чимала кількість проблем, які потребують вирішення, що в свою чергу обумовлює необхідність вивчення позитивного зарубіжного досвіду у сфері профілактики службових правопорушень в професійній діяльності працівників судово-експертних установ України.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає у тому, щоб опрацювати перспективні напрями запровадження зарубіжного досвіду у сфері профілактики службових правопорушень в професійній діяльності працівників судово-експертних установ в Україні. Задля досягнення вказаної мети необхідно вирішити наступні завдання: опрацювати досвід провідних країн Європейського Союзу, зокрема Франції та Німеччини; узагальнити досвід країн пострадянського простору.

Наукова новизна дослідження

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в роботі вперше здійснено комп-

лексний аналіз зарубіжного досвіду у сфері профілактики службових правопорушень в професійній діяльності працівників судово-експертних установ України, а також опрацьовано можливості його використання в Україні.

Виклад основного матеріалу

Спочатку, на нашу думку, видається доцільним приділити увагу аналізу досвіду європейських країн (зокрема членів ЄС) щодо здійснення профілактики службових правопорушень у професійній діяльності судово-експертних установ. Розпочнемо висвітлення та аналіз зарубіжного досвіду, який нас цікавить, із визнаних держав-лідерів ЄС – Німеччини та Франції.

Спершу слід відзначити, що у Німеччині велика увага приділяється питанням протидії корупції та службовим правопорушенням. Ключова роль тут відводиться Федеральному кримінальному відомству. Цей поліцейський орган розробляє стратегію, тактику та методик боротьби як з організованою злочинністю, так і корупцією та перевищенням посадовими особами своїх службових повноважень. Поряд із Федеральним кримінальним відомством, особливе місце у виконанні завдання виявлення та попередження фактів корупції та службових правопорушень у правоохоронній системі Німеччини покладається на найбільш досвідчених керівників, які мають право проводити службову перевірку інформації про корупцію серед поліцейських, про перевищення ними своїх посадових обов'язків, яка надходить з різних джерел, у тому числі анонімних. Кількість таких керівників обмежена і береться у відношенні один на 700 працівників особового складу [1, с.168-169]. І. А Григоренко підкреслює, що хоча у Німеччині передбачено доволі сувору відповідальність за корупційні та службові правопорушення, пріоритетним методом протидії цим небезпечним явищам є не покарання, а превенція та профілактика, саме профілактичні заходи дають можливість не лише протидіяти зазначеним правопорушенням, але й запобігти вчиненню поліцейськими інших різновидів правопорушень [1, с.168-169]. Однією із важливих форм профілактичного

впливу на державних службовців та інших працівників, які виконують суспільно значущі завдання та функції, що застосовуються у ФРН, є розробка правил і рекомендацій щодо порядку дій зазначених працівників у тих чи інших ситуаціях задля недопущення скоєння корупційного чи іншого службового правопорушення.

Що стосується безпосередньо судово-експертної діяльності і роботи судово-експертних установ в Німеччині, то цей вид діяльності підлягає ліцензуванню: за загальним правилом сертифікацію експертних установ здійснює Національний орган з акредитації (DAkkS), який створив особливу систему підтвердження якості проведених установами експертиз, обов'язкову на всій території країни. Крім того, існують окремі служби, наділені правом видавати сертифікати на здійснення окремих специфічних експертиз із дозволу Національного органу. Переважно експертні інституції створюються при університетах (державних або приватних) [2, с.158; 3, с.116-117]. Слід відмітити, що у Німеччині, в кожній землі, є своя незалежна судово-експертна лабораторія (частина *das Landeskriminalamt*), федеральні поліцейські формування (*das Bundeskriminalamt*), що мають власні відділи судових досліджень для здійснення спеціальних експертиз і досліджень, а також власні бази даних криміналістичної значущої інформації. Така організаційна будова судово-експертних лабораторій (установ) зумовлюється територіальним устроєм держави й особливостями здійснення правоохоронної діяльності, що має на меті якнайшвидше захистити права громадян та відповісти на важливі питання, що стоять перед експертом [4, с.131].

З метою забезпечення режиму законності та високого рівня службової дисципліни у судово-експертних установах Німеччини велика увага приділяється профілактиці службових правопорушень, основним інструментами здійснення якої є правове виховання та навчання, що орієнтовані на підвищення рівня правової свідомості та правової культури. Профілактичний вплив на працівників судово-експертних установ здійснюється на декількох рівнях – загаль-

нодержавному, галузевому, локальному та індивідуальному. У першому випадку означений профілактичний вплив звернений не стільки безпосередньо на працівників вказаних установ, скільки на всю сферу службово-трудова діяльності і службово-трудова відносин відповідно. Така профілактика реалізується за допомогою широкої інформаційно-роз'яснювальної роботи серед населення, через пропагування відповідних зразків поведінки. Важливий внесок у здійснення загальної профілактики роблять засоби масової інформації, які займаються розповсюдженням інформації профілактичного змісту.

Поряд із Німеччиною, однією із провідних держав Європи є Франція, в якій експертно-криміналістична служба належить до складу збройних поліцейських формувань (Національної жандармерії та Національної поліції) та підпорядковується Міністерству оборони. До складу Національної жандармерії входить унікальний експертно-криміналістичний інститут, що тісно співпрацює із поліцейськими, слідчими, прокурорами та суддями [5]. Крім того, зазначають дослідники, у Франції існує практика створення експертних асоціацій, палат та спілок. У кожній асоціації, палаті або спілці експертів обов'язково існує відповідний кодекс з правами, обов'язками та правилами даної організації. Так, експерт, який є членом даної професійної асоціації або палати зобов'язаний дотримуватись зазначених кодексом правил, мати права та нести певні обов'язки [6, с.161; 7, с.41].

Як і у Німеччині, у Франції особлива увага приділяється питанням профілактики корупційних і службових правопорушень у сфері службової діяльності. Зокрема під час підготовки цих працівників на перший план виносяться такі питання як: підвищення професіоналізму шляхом удосконалення спеціальних навиків; зміцнення зв'язків з населенням, підвищити рівень загальної та правової культури; розвиток почуття особистої відповідальності і здібності до ініціативних дій [8, с.38-39]. З метою формування та підтримки у працівників судово-експертних установ належного рівня правової свідомості, правової та професійної

культури, забезпечення їх сумлінного та відповідального ставлення до виконання своїх службово-трудова обов'язків французька влада досить ретельно ставиться до питання матеріального та фінансового забезпечення працівників зазначених установ, значна увага приділяється контролю за якістю документального на методичного забезпечення цих працівників – перш за все йдеться про документацію, яка визначає посадові права та обов'язки, рекомендації щодо належної службової поведінки тощо [9, с.6].

Не менш цікавим для України, аніж досвід Німеччини і Франції, є досвід сусідньої Польщі, з якою у нашої країни багато спільного в частині організації та функціонування судово-експертних установ. У Польщі судово-експертні лабораторії підпорядковано як Міністерству юстиції, так і Міністерству внутрішніх справ. О. Дуфенюк, А. Полянський, Г. Юодкайте-Гранскієне, звертають увагу на те, що вимоги щодо статусу та діяльності судових експертів у Польщі схожі з тими, що передбачені в українському законодавстві, схожі підходи і до забезпечення судово-експертної діяльності [10, с.247; 7, с.43]. Хоча, зауважують правознавці, деякі відмінності мають місце, зокрема: по-перше, в Україні існує загальнодержавний Реєстр судових експертів, а підставою для внесення до цього Реєстру є рішення Експертно-кваліфікаційної комісії (видача свідоцтва), а не персональне рішення Голови Окружного суду; по-друге, в українському кримінальному провадженні залучати експертів можуть і сторона обвинувачення, і сторона захисту; по-третє, постанова процесуального органу за українським процесуальним законодавством має назву «постанова про призначення експертизи», на відміну від «постанови про допущення доказів із висновку експерта»; по-четверте, за нашим законодавством відсутня можливість усно доручити експертів (телефоном чи факсом) провести експертизу й надати висновок; по-п'яте, якщо в частині підстав для відводу експерта Кримінальні процесуальні кодекси обох країн мають схоже регулювання, то в частині винагороди, безумовно, є суттєві відмінності у ставках погодинної оплати роботи експертів [10, с.247; 7, с.43]. Правники наголошують

на тому, що сьогодні доволі ефективно нормативно-правове регулювання функціонування інституту судових експертиз і залучення експерта під час кримінального провадження в Україні, а наявність загальнодержавного Реєстру експертів, єдиних стандартів верифікації кваліфікації експертів, значно менші терміни проведення експертиз, можливість залучення експерта не тільки стороною обвинувачення, а й іншими сторонами, забезпечують уніфікацію вимог до експерта, змагальність процесу та засвідчують певною мірою прогресивність українського кримінального процесуального законодавства [10, с.247; 7, с.43].

Що стосується безпосередньо профілактики службових правопорушень у професійній діяльності працівників судово-експертних установ Польщі, то тут застосовуються аналогічні із українськими підходи, форми та методи для виконання цієї профілактичної роботи. У той же час слід акцентувати увагу на тому, що у даній країні (тобто Польщі) особлива увага приділяється такій формі просвітницької діяльності у професійній середі (професійних колах), як спеціальні курси та практикуми, які мають не меті не лише надати працівнику певні знання щодо положень чинного законодавства, але й сформувані у цих працівників певні життєві настанови і чіткі практичні навички щодо пріоритетів і порядку дій у випадку виникнення у їх професійній діяльності тих чи інших нестандартних ситуацій задля недопущення скоєння службових правопорушень, а також задля забезпечення припинення таких правопорушень у випадку вчинення та усунення їх негативних наслідків. Також слід відміти те, що у Польщі в реалізації профілактичної роботи у сфері службової, службово-трудої діяльності органи державної влади активно співпрацюють з муніципальними органами і службами, а також з інститутами громадянського суспільства [11, с.187].

Висновок

Резюмуючи вище викладене, можемо говорити про те, що у ряді аспектів ті підходи до профілактики службових правопорушень у професійній діяльності працівників

судово-експертних установ, які застосовуються в Україні, у значній мірі схожі з тими, що використовуються у провідних європейських країнах. Разом із тим, все ж таки мусимо відзначити деякі важливі і корисні для нашої держави зразки зарубіжного досвіду в частині здійснення досліджуваної профілактики, а саме:

- по-перше, профілактика повинна мати декілька рівнів, а саме: загальний, який стосується максимально широкого кола осіб (наприклад, усіх громадян країни в цілому, чи, скажімо, ввсіх публічних службовців та прирівняних до них осіб); галузевий (або спеціальний), який стосується саме працівників судово-експертних установ, незалежно від їх типу та галузевого підпорядкування; локальний – орієнтований на працівників окремих судово-експертних установ; індивідуальний, тобто спрямований на конкретну особу.

- по-друге, необхідно більше уваги приділяти формулюванню та закріпленню чітких і змістовних правил професійної етики працівників судово-експертних установ;

- по-третє, має бути налагоджена систематична та системна освітньо-виховна й інформаційно-роз'яснювальна робота із працівниками судово-експертних установ. Дуже важливо при цьому не просто довести до цих працівників певну інформацію, а забезпечити її правильне сприйняття ними, засвоєння та належне використання у професійній діяльності. Для цього мають бути підготовлені відповідні навчально-методичні матеріали, рекомендації, інструкції, які містять конкретні вказівки щодо того, як належить вчинити працівнику у тій чи іншій нестандартній ситуації, щоб не допустити скоєння службового правопорушення. Також необхідно організовувати та проводити практикуми із вироблення у працівників навичок етичної, сумлінної та відповідальної поведінки;

- по-четверте, посилити роботу із такими важливими факторами, що впливають на законність і дисциплінованість службової поведінки працівників судово-експертних установ як: психологічний, соціальний та матеріально-фінансовий стан цих працівників. Моніторинг цих критеріїв та надання

досліджуваним працівниками відповідної підтримки виступають суттєвим мотивуючим фактором до належної службово-трудової діяльності;

- по-п'яте, доручати роботу із проведення профілактичних заходів слід тільки найбільш досвідченим представникам керівного складу судово-експертних установ, які мають необхідні знання та навички, бездоганну репутацію та користуються повагою трудового колективу установи.

Врахування зазначених аспектів зарубіжного досвіду профілактики службових правопорушень у професійній діяльності працівників судово-експертних установ під час здійснення аналогічної профілактики в українських реаліях, дозволить, на наше переконання, суттєво підвищити ефективність і дієвість означеної профілактичної роботи та як наслідок зміцнити режим законності і службової дисципліни в судово-експертних установах України.

Література

1. Григоренко І. А. Зарубіжний досвід протидії службовим зловживанням та корупції в діяльності поліції / І. А. Григоренко // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ 2014. № 1. С.146-155. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aumvs_2014_1_16
2. Корнійко С. Адміністративно-правове регулювання судово-експертної діяльності у сфері комп'ютерних технологій у зарубіжних країнах / Адміністративне право і процес, №3, 2020, с.157-162. DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.3.26>
3. Коротаєв В. М. Порівняльний аналіз адміністративно-правового регулювання експертно-криміналістичного дослідження в зарубіжних країнах / В. М. Коротаєв // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2018. № 1. С. 115-119. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2018_1_24
4. Гузела М., Кацнір В. Зарубіжний досвід організації судово-експертної діяльності в процесі здійснення кримінального переслідування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2018. № 906. С. 129–135. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/sep/18385/21.pdf>
5. Олійник О. О. Зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання судово-експертної діяльності / О. О. Олійник // Митна справа. - 2013. № 4(2). С. 270-274. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ms_2013_4%282%29_49
6. Завидняк І. О. Позитивний досвід розвинених країн європейського союзу у використанні спеціальних знань під час розслідування злочинів у сфері господарської діяльності. Теорія та практика судово-експертної діяльності : мат-ли VIII Міжвідом. конф. (Київ, 27.11.2019). Київ, 2019. с.159-163
7. Полянський А. Юодкайте-Гранскіене, Габріеле. Зарубіжний досвід взаємодії судово-експертних установ між собою та з правоохоронними органами й можливості його використання в Україні / Том 24 № 2 (2021): Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. с.26-51. DOI: <https://doi.org/10.32353/khrife.2.2021.03>
8. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні [Текст] : наук.-метод. рек. / К. Л. Бугайчук, І. Б. Гончаренко, Ю. О. Михайлова, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Д. В. Швець. Харків : Харк. нац. ун-т. внутр. справ. 2016. 120 с.
9. Кардона Ф. Необхідність та функції кодексів етичної поведінки / Посібник належного врядування, № 8, 2020 / Центр з розбудови доброчесності в оборонному секторі. URL: https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/8/pdf/BB-GGG-8-ukr.pdf
10. Дуфенюк О. М. Досвід Польщі стосовно участі судового експерта у кримінальному провадженні. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2018. Вип. 1. С. 247-248
11. Падалка О. Становлення та розвиток діяльності органів поліції Польської республіки. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 6. С.187–190.

АНОТАЦІЯ

Акцентовано увагу на тому, що у ряді аспектів ті підходи до профілактики службових правопорушень у професійній діяльності працівників судово-експертних установ, які застосовуються в Україні, у значній мірі подібні до тих, що використовуються у провідних європейських країнах. Незважаючи на це, було відзначено деякі важливі і корисні для нашої держави зразки зарубіжного досвіду в частині здійснення досліджуваної профілактики.

Відзначено, що на прикладі Німеччини та Франції профілактика правопорушень повинна мати декілька рівнів, а саме: загальний, який стосується максимально широкого кола осіб (наприклад, усіх публічних службовців та прирівняних до них осіб); галузевий (або спеціальний), який стосується саме працівників судово-експертних установ, незалежно від їх типу та галузевого підпорядкування; локальний – орієнтований на працівників окремих судово-експертних установ; індивідуальний, тобто спрямований на конкретну особу

Акцентовано увагу на тому, що в ряді Європейських держав має бути налагоджена систематична та системна освітньо-виховна й інформаційно-роз'яснювальна робота із працівниками судово-експертних установ. Дуже важливо при цьому не просто довести до цих працівників певну інформацію, а забезпечити їй правильне сприйняття ними, засвоєння та належне використання у професійній діяльності. Для цього мають бути підготовлені відповідні навчально-методичні матеріали, рекомендації, інструкції, які містять конкретні вказівки щодо того, як належить вчинити працівнику у тій чи іншій нестандартній ситуації, щоб не допустити скоєння службового правопорушення. Також необхідно організувати та проводити практикуми із вироблення у працівників навичок етичної, сумлінної та відповідальної поведінки.

Доведена необхідність посилити роботу із такими важливими факторами, що впливають на законність і дисциплінованість службової поведінки працівників судово-експертних установ як: психологічний, соціальний та матеріально-фінансовий стан цих працівників. Моніторинг цих критеріїв та надання досліджуваним працівниками відповідної підтримки виступають суттєвим мотивуючим фактором до належної службово-трудової діяльності.

Ключові слова: зарубіжний досвід, вдосконалення, судово-експертні установи, службові правопорушення.

SUMMARY

Attention is focused on the fact that, in a number of aspects, those approaches to the prevention of official offenses in the professional activity of employees of forensic institutions, which are used in Ukraine, are to a large extent similar to those used in leading European countries. Despite this, some important and useful for our country examples of foreign experience in the implementation of the researched prevention were noted.

It was noted that, on the example of Germany and France, the prevention of offenses should have several levels, namely: general, which concerns the widest possible range of persons (for example, all citizens of the country as a whole, or, say, all public servants and persons equated to them); sectoral (or special), which applies specifically to employees of forensic institutions, regardless of their type and sectoral subordination; local – focused on employees of individual forensic institutions; individual, i.e. aimed at a specific person

Attention is focused on the fact that in a number of European states, systematic and systematic educational, educational and informational work with employees of forensic institutions should be established. At the same time, it is very important not just to convey certain information to these employees, but to ensure its correct perception, assimilation and proper use in professional activities. For this purpose, appropriate educational and methodological materials, recommendations, and instructions should be prepared, which contain specific instructions on how the employee should act in this or that non-standard situation in order to prevent the commission of an official offense. It is also necessary to organize and conduct workshops to develop the skills of ethical, conscientious and responsible behavior among employees.

It is proven necessary to strengthen work with such important factors that affect the legality and discipline of official behavior of employees of forensic institutions as: psychological, social and material and financial condition of these employees. Monitoring of these criteria and provision of relevant support by the researched employees are a significant motivating factor for proper official and labor activity.

Keywords: foreign experience, improvement, forensic expert institutions, official offenses.